

rakterizovány 1. obtížností, 2. komplexitou, 3. abstraktností, 4. ekonomičností, 5. adaptivností cíli, 6. sociální hodnotou a 7. emergencí původních výtvorů a udržováním těchto činností za podmínek, které vyžadují koncentraci energie a resistenci k emočním vlivům“). Správně poznamenává, že definice inteligence má víc než teoretický význam. „Pojetí inteligence, které psycholog vyznává, ovlivní alespoň v určité míře obsah a organizaci testů, které vyvíjí.“ Podrobně je pojednáno o analýze mentálních schopností a jejich moderních pojetích (Thorndikeova multifaktoriální teorie, Spearmanova teorie dvou faktorů, Thurstonova teorie skupinových faktorů), a to např. z teoretického hlediska a pak z hlediska faktorové analýzy.

Osmá až dvacátá kapitola obsahuje přehled základních klasických i moderních testů inteligence a speciálních schopností, vývojových a didaktických testů. V samostatných kapitolách je pojednáno o Binetově škále a jejich revizích (včetně revize z r. 1960) a o Wechslerově testu. Ostatní testy jsou probírány méně podrobně podle základních znaků (např. individuální výkonové škály, nonverbální skupinové testy atd.).

Ve dvacáté první až dvacáté šesté kapitole autor probírá — po předběžné diskusi pojmu osobnost — základní testy osobnosti: posuzovací stupnice a jejich teorii, situační testy (sociometrické metody, psychodrama aj.), osobnosti inventáře, testy zájmů, postojů a hodnot (je zde zmínka o diagnostických možnostech Osgoodova sémantického diferenciálu), projekční testy (teorie, podrobně Rohrschach a T. A. T., asociční test, obrázkové a kresebné testy atd.).

Ve zvláštní kapitole je pojednáno o diagnostice mentálních poruch. Je zde podán výklad diferenciální diagnostiky a diagnostiky jednotlivých forem organických i funkčních poškození mozku, a to jednak pomocí klinického využití rozptylových obrazců Binetova a Wechslerova testu, jednak speciálními testy (např. vizuomotorický test Benderové, kterému je věnováno méně místa než v předchozím vydání knihy, test Babcockové, testy tvoření pojmů).

Tato část knihy, která obsahuje popis a rozbor konkrétních testů, se stejně jako část předchozí vyznačuje věcností a střídavostí, důrazem na kvalitativní interpretaci. Každá kapitola obsahuje stručnou historii testu, popis revizí, přehled subtestů a materiálu (pomůcek), zásady administrace a skórování, rozbor výsledků standardizace, validizace a reliability testu, uvádí, které funkce nebo stránky osobnosti jsou testem posilovány i vedlejší faktory, které mohou ovlivňovat testové výsledky a zkreslovat interpretaci. U důležitějších testů nechybí ani kritické zhodnocení.

Protože nemám možnost srovnávat Freemanovu knihu s jinými pracemi tohoto typu, nemohu posoudit její hodnotu v širších souvislostech. Domnívám se však, že je krokem vpřed ve srovnání s tím přístupem k testům běžným na západě, který byl v minulosti z marxistických pozic právem kritizován. Kniha poskytuje solidní informaci o testech, a i když nejsou všechny její názory pro nás přijatelné, je podnětná.

Lze ji snad vytknout, že se neopírá o jednotnou koncepci osobnosti a psychických funkcí a že více teoreticky nerozpracovává kvalitativní pojetí psychodiagnostiky (i když prakticky je dostatečně zdůrazňuje). Postrádáme zde též fundovanou klasifikaci testů, které v současné psychologii tvoří již nepřehlednou záplavu hodnotných i bezcenných diagnostických pomůcek.

Knihu lze doporučit ke kritickému studiu psychologům zaměřeným psychodiagnosticky.

Vladimír Smékal

G. R a s c h. *Probabilistic Models for Some Intelligence and Attainment Tests (Studies in Mathematical Psychology I.)*. Nielsen & Lydiche, Copenhagen 1960, str. 184.

Skutečnost, že psychologie dospěla ve svém vývoji do stadia, kdy je nejen schopna používat hotových matematických metod, ale i sama v některých oblastech matematicky formulovat svou detailní problematiku, dává vzniknout novému pomezímu psychologickému odvětví, jehož hlavní metodou je matematická dedukce a pro něž v analogii např. s matematickou fyzikou se ujmá název matematická psychologie. Autor G. Rasch je stálým konsultantem Dánského pedagogického výzkumného ústavu v tomto oboru.

Knihu analyzuje jednu ze základních psychologických situací, v níž každá z n zkoumaných osob řeší každou z k předložených úloh podobného charakteru, přístup k problému je však zcela nový. Při obvyklém způsobu rozboru získaných dat bývá vyslovována kritika, že základní statistické metody a tradiční faktorová analýza nezkoumají v této souvislosti jednotlivce, nýbrž variabilitu celých homogenních souborů. Naproti tomu autor zkonstruoval takový stochastický model, který je zaměřen na přímé stanovení charakteristik jednotlivých osob a nevyžaduje homogenitu zkoumaného souboru. To vyžadovalo nový přístup k pojmům „schopnost osoby“ a „obtížnost úlohy“, totiž nikoliv jejich už mnohokrát provedenou obsahovou analýzu, nýbrž vytýčení jejich formálních vlastností. Schopnosti jednotlivých osob jsou charakterizovány číselnými parametry $\xi_1, \xi_2, \dots, \xi_n$, zatím co obtížnosti jednotlivých úloh

pomocí parametrů $\delta_1, \delta_2, \dots, \delta_i, \dots, \delta_k$. O pravděpodobnosti θ_{vi} , že v -tá osoba rozřeší správně i -tou úlohu, se předpokládá, že závisí jen na podílu ζ_v/δ_i . (To např. znamená, že je-li první osoba dvakrát schopnější než druhá a úloha č. 1 dvakrát obtížnější než č. 2, pak pravděpodobnost správného vyřešení úlohy č. 1 první osobou bude stejná jako pravděpodobnost vyřešení úlohy č. 2 druhou osobou). Tento tzv. princip konformity i celý uvedený postup je zcela analogický Maxwellovu souvztažnému zavedení hmoty a síly ve fyzice. — Autor však nezůstává u této obecné koncepce, nýbrž buduje na jejím základě model pro skupinu testů hlási-tého čtení (v souvislosti s doučovacím kursem pro retardované mladistvé) a model pro strukturu položek inteligenčních testů (jako dlouholetý spolupracovník při sestavování a analýze dů-ských vojenských testů inteligence). Věnuje systematickou pozornost testům shody mezi mode-lem a pozorovanými daty, intervalům spolehlivosti pro neznámé parametry, vhodným trans-formacím pozorovaných dat a přibližným grafickým metodám. V matematické části knihy se vyšetřují zákony rozložení pravděpodobností se svými asymptotickými vlastnostmi u náhodné matice výsledků, příslušných marginálních vektorů a odhadů parametrů. Pro každý model se dokazuje platnost principu separability, spočívajícího v tom, že odhady parametrů δ_i jsou nezávislé na parametrech ζ_v a naopak, a že dále testy shody mezi modelem a pozorovanými daty jsou nezávislé na parametrech obojího druhu.

Ačkoliv je celá práce založena na originálních matematickostatistických výsledcích složitého charakteru, způsobuje velká názornost a brilantní postup celého výkladu, že sedm z deseti kapitol je zcela přístupných psychologovi, seznámenému pouze s pojmem náhodné veličiny, jejího zákona rozložení a se vztahem mezi parametry a jejich statistickými odhady, zatím co poslední tři kapitoly jsou věnovány exaktní rekapitulaci studované problematiky a matematickým důkazům. Kladem knihy je rovněž strážlivé hodnocení dosažených výsledků jak v celku, tak co do použitelnosti jednotlivých přesných i přibližných postupů. Raschova kniha není me-chanicky použitelným návodem na sestavování a analýzu psychologických testů, ale zdá se, že představuje nové plodné východisko pro hodnocení schopností a dovedností pro situace, kdy je nutno v delším časovém průběhu opakovaně posuzovat výkony těžce osoby vždy na odlišném materiálu, a obecně pro teorii psychologických měření.

Pavel Osecký